

**LA FAL·LÀCIA DE LA FAL·LÀCIA DE L'ASSERTIÓ:
REFLEXIONS SOBRE EL CONCEPTE DE 'SABER'
EN EL II WITTGENSTEIN**

Antoni Defez

S'ha dit en alguna ocasió que allò que caracteritza la filosofia del segle XX, i més en concret la Filosofia Analítica, és el gir lingüístic que s'ha produït dintre la Teoria del Coneixement en traslladar-se els problemes epistemològics a l'anàlisi del llenguatge¹. Doncs bé, en aquesta línia el nostre propòsit, ara i ací, no serà un altre que el de contribuir-hi, intentant dilucidar allò que sobre el concepte de 'saber' ('conèixer') va dir Wittgenstein al si de la seua segona filosofia. La nostra discussió, i així expliquem ja el sentit de la primera part del títol d'aquesta ponència, farà esment de les crítiques que autors com J. Searle i A. J. Ayer han llançat contra les observacions de Wittgenstein sobre aquest tòpic. Com veurem tot seguit, llur posició pot ser caracteritzada de la següent manera: Wittgenstein hauria comès allò que Searle ha anomenat la "fal·làcia de l'assertió"². Nosaltres, altrament, i fent servir un joc de paraules semblant a l'emprat pel propi Searle contra la "fal·làcia naturalista" -Searle ens parla de "la fal·làcia de la fal·làcia naturalista"- criticarem les objeccions d'aquests autors com si d'una "fal·làcia de la fal·làcia de l'assertió" es tractés³.

---

¹ PESCADOR, J.H., *Principio de filosofía del lenguaje*, Alianza, Madrid, 1982, p. 11.

² SEARLE, J., *Actos de habla*, Cátedra, Madrid, 1980, p. 147.

³ SEARLE, J., *op. cit.*, p. 158 i ss.

1. EL PROBLEMA EN EL *TRACTATUS*

Serà convenient, per tal de començar, que emmarquem la nostra discussió dintre l'evolució del pensament del mateix Wittgenstein, considerant les seues opinions en l'època del *Tractatus*. En aquesta obra, malgrat el rebuig palès que hi trobem envers l'epistemologia (vid. T, 4.1121), és possible de trobar-hi quelcom semblant a un criteri per l'ús legítim dels conceptes epistèmics de 'saber', 'creure' i 'dubtar'. Fent servir la coneguda distinció tractariana entre 'dir' (*sagen*) i 'mostrar' (*zeigen*) per a Wittgenstein, a hores d'ara, només ens serà lícit d'emprar aquests conceptes allà on el concepte tècnic de 'dir' siga aplicable, açò és, que únicament podrem parlar de 'saber', 'creure' o 'dubtar' allà on siga possible parlar amb 'sentit' i, per tant, allà on tractem amb proposicions 'imatges de fets' o vertADERO-falses. Més enllà de l'àmbit del 'sentit', l'ús d'aquests conceptes esdevé un intent insensat (vid. T, 5.1 362; T, 6.5; T, 6.51; T, 6.52; T, 4.1 1). I la conseqüència d'això és clara: com és ben sabut, Wittgenstein va distingir entre tres distintes classes de proposicions, a saber, les proposicions de la lògica, les filosòfiques i les proposicions 'imatges dels fets'; doncs bé, només d'aquestes darreres tindrà sentit parlar d'actituds proposicionals. Pel que fa a les tautologies i a les proposicions filosòfiques en la mesura que no són "imatges dels fets" -les primeres per ser "buides de sentit" (*sinnlos*), les altres per ser "insensateses" (*unsinning*)- no descriuen cap possibilitat factual i, per tant, no són susceptibles de veritat o falsedat, i no podran ser tampoc candidats de cap actitud epistèmica. Dit d'altra forma: només té sentit parlar de 'saber', 'creure' o 'dubtar' allà on la veritat o la falsedat de les nostres proposicions estiga en litigi.

Ara bé, aquesta caracterització havia de menar Wittgenstein en un atzucac: si el concepte de saber només té aplicació allí on intervé una proposició vertadero-falsa i si només podem atribuir 'saber' allà on la proposició suposadament coneguda ha resultat vertadera, açò és, confirmada pels fets, aleshores ¿què haurem de dir de proposicions com "demà sortirà el sol" o "València és banyada pel Mediterrani". La situació és desconcertant perquè no podem dir que siguen vertaderes ni podem incloure-les entre allò que ens és conegut. La situació és desconcertant perquè tota proposició empírica (=genuïna) és al capdavant merament una hipòtesi. Si només puc fer atribucions de 'saber' si la proposició ha esdevingut vertadera, aleshores, quan deixo de confirmar-la ja no podré fer servir cap evidència en favor de la seua veritat, em mancarà la certesa necessària. I és que en casos com aquest no tenim cap motiu per creure que els fets succeiran de la forma com fins ara han esdevingut (vid. T, 6.3631). Com diu el propi Wittgenstein, "No existeix cap obligació que una cosa hagi de succeir perquè una altra hagi succeït. Només hi ha necessitat lògica" (T, 6.36311; T, 6.37).

Un altre filòsof hauria apel·lat a un coneixement a priori de la realitat, però Wittgenstein no, perquè per a ell no hi havia una cosa així (vid. T, 5.534). L'única classe de proposicions la veritat de les quals ens és coneguda a priori són les de la lògica; desafortunadament, però, les tautologies no "diuen" res sobre la realitat i són vertaderes incondicionalment siguen com siguen els fets del món. Aquesta és, per tant, la paradoxa escèptica del *Tractatus*. I es tracta d'una paradoxa perquè Wittgenstein alhora que arraconava entre els usos il·legítims del llenguatge el dubte neuròtic de l'escèptic (vid. T, 6.5; T, 6.51) deixava les nostres vides negades per la incertesa. Doncs bé, al meu parer, les reflexions del segon Wittgenstein sobre el concepte de saber en les *Investigacions filosòfiques* i en *De la Certesa*, inclouen l'intent de solucionar aquest resultat tan paradoxal.

II. LA CONTEXTUALITAT DEL SENTIT DE LES PROPOSICIONS

Una de les reaccions del segon Wittgenstein envers la teoria del significat del *Tractatus* fou no admetre que les proposicions tinguessen un sentit únic, definit i establert per tota ocasió d'ús, com si es tractara d'una "atmosfera" que acompanyés l'enunciat (I.F. § 117) -el *Tractatus* ens parlava d'un "mètode de projecció". Pel contrari, Wittgenstein ens recomanarà ara que parem atenció a les circumstàncies en què és proferida la proposició perquè, en realitat, allò que dóna un sentit als nostres enunciats és l'ús que tenen sota les determinades circumstàncies en què són emprats (I.F. §117, §514; D.C. §10). I això té una important conseqüència, a saber, que una determinada proposició no tindrà sentit en qualsevol ocasió, sinó que més aviat hi haurà ocasions en les quals serà il·legítim, o almenys gramaticalment confudent, de proferir-les. En absència del context escaient el sentit d'una proposició resta indeterminat (D.C. §348), i oblidar-ho pot conduir-nos a errònies analogies, a l'oblit de l'autèntic ús de les nostres expressions i, al capdavall, a l'error filosòfic.

Doncs bé, conseqüència d'aquesta tesi serà la idea d'acord amb la qual no totes les proposicions d'experiència tenen el mateix status lògic⁴ L'empirisme i també el *Tractatus* havia considerat que les "proposicions empíriques" eren aquelles que (i) descriuen possibilitat d'estats de coses de la realitat i que, per tant, (ii) són vertaderes-falses, tenint llur valor de veritat determinat pel seu acoblament o no amb els fets. Wittgenstein ara, però, ja no accepta que aquesta caracterització siga exhaustiva, ja que allò que anomenem "proposicions empíriques" és més aviat una miscel·lània de proposicions, bona cosa de les quals, malgrat transmetre informació sobre la realitat, estan "exemptes de dubte", açò és, han perdut el caràcter de ser

---

⁴ MALCOLM, N., "Recuerdo de L. Wittgenstein", en Ferrater Mora (ed.) *Las Fiosofías de L. Wittgenstein*, Oikos

vertadero-fals. ¿Què significa, però, l'expressió “exempt de dubte”? Wittgenstein ens avisa que aquesta no és cap observació empírica en el sentit que siga una observació sobre el que pot oferir-nos l'esdevenidor, sinó que es tracta més bé d'una observació lògica⁵.

Les *Investigacions* (Part II, Cap. XI. p. 370 i ss) i el *De la Certesa* distingeixen entre el que seria “absència de dubte” i “inintel·ligibilitat del dubte”. Parlem d'absència de dubte quan fem assercions o formulem pretensions de coneixement sobre proposicions que contextualment poden ser vertaderes o falses, però que per al subjecte que les manté, i a partir de l'evidència de què disposa, no hi ha cap dubte de la seua veritat. Per exemple, puc dir que aquell objecte que es veu a l'horitzó és un arbre i adduir com a evidència el fet que n'acabe de vindre. Així i tot, la meua asserció podria resultar falsa, ja que és possible que mentrestant l'hagen talat els de l'ICONA i que allò que ara ho sembla fos un pal de telègraf. L'absència de dubte, per tant, no implica que contextualment el dubte estiga exclòs. Ara bé, si jo pretengués davant un arbre afirmar: “Això és un arbre”, ¿què succeiria? Cal advertir que ací no estem pas interessats en el possible "valor expressiu" que contextualment pugua tenir un enunciat –“Això és un arbre” pot significar “Això és un arbre i no els esquifits arbres que tens al teu jardí”-, sinó en l'ús d'un enunciat per establir vertaderament quelcom sobre la realitat. Tornant al nostre interrogant, ¿què succeiria, doncs? Senzillament que ens trobem en un cas on el context lingüístic impedeix tot possible dubte, tot dubte intel·ligible, perquè, ¿quina cosa podria significar ací un dubte? Un dubte en aquestes circumstàncies seria qualsevol cosa excepte un moviment en el nostre joc de llenguatge. Una cosa que podria significar, potser l'única, seria, en el cas d'algú que encara no dominés el català, un dubte sobre la correcta significació del mot "arbre", açò és, el que aquest dubte mostraria és que encara no estem suficientment ensinistrats per tal de

---

Tau, Barcelona, 1966, p. 88.

⁵ MALCOLM, N., *op. cit.*, p. 88.

realitzar certes practiques lingüístiques -en aquest cas, identificar i parlar d'arbres. En conseqüència, podem concloure que un enunciat d'experiència que aparentment o gramaticalment és el mateix pot funcionar, segons el context d'ús, com a una proposició empírica vertadero-falsa o com una proposició "exempta de dubte" (D.C. §319, §320, §321).

Ara bé, Wittgenstein no considera que totes les proposicions "exemptes de dubte" ho siguem de la manera indicada: de fet, hi inclou també proposicions d'un abast més ampli com per exemple "Hi ha objectes físics", "Demà sortirà el sol", "Els objectes no desapareixen quan deixem de percebre'ls", "Em dic Antoni Defez", "Visc a València", etc., açò és, proposicions que pertanyen al mateix esquelet lògic del llenguatge, a la nostra compartida imatge del món, o "forma de vida", o proposicions que configuren la identitat dels individus, etc. No és, però, la nostra intenció dilucidar la distinta manera com aquestes proposicions funcionen en els nostres practiques lingüístiques, llur distint status lògic: de fet, Wittgenstein ens dirà que no es tracta d'un cas on els límits siguem clars (D.C. §673). El nostre interès és un altre: veure com aquest caràcter contextual del status lògic de les proposicions d'experiència afecta l'elaboració d'un criteri per l'ús legítim dels conceptes que expressen actituds proposicionals.

III. L'ÚS CONVERSACIONAL DE L'EXPRESSIÓ "JO SÉ..." I L'ESCEPTICISME

Una de les preguntes que hem d'intentar respondre és si les proposicions "exemptes de dubte" eren per a Wittgenstein possibles objectes de coneixement. La seua resposta és complexa. D'una banda ens proposa restringir l'aplicació del concepte de saber als usos merament conversacionals, és a dir, a l'ús que té dintre l'intercanvi lingüístic normal que aquell on està en litigi la veritat de les nostres proposicions (D.C. §260, §307). En aquest sentit, és

clar que de les proposicions "exemptes de dubte", en tant que en circumstàncies normals l'error està lògicament exclòs (D.C. §,51), no podem dir que les sabem, ni tampoc que no les sabem. Com ha assenyalat A. Kenny, "dir que quelcom no pot ser dubtat o que no és subjecte a error, no és el mateix que dir que pot ser conegut"⁶. I aquí cal recordar que el *De la Certesa* és una recopilació de notes escrites per Wittgenstein al voltant de la defensa mooreana del "sentit comú" contra les escomeses de l'escepticisme⁷. És més, Wittgenstein, com suggereix O. Hanfling, hi intenta oferir allò que G. E. Moore no aconseguí, a saber, una 'prova lògica' de la insensata actitud de l'escèptic⁸.

Per a Wittgenstein, Moore comet l'error d'acceptar l'insensat joc de l'escèptic, ja que davant dels seus dubtes, pretén mantenir la certesa de les proposicions mitjançant una pretensió de coneixement. L'ús, però, que fa Moore de l'expressió "jo sé..." és tan insensat com el "jo dubte..." de l'escèptic, perquè ambdós fan servir els conceptes epistèmics en situacions en les quals l'error està lògicament exclòs (D.C. §84, §348, §350, §521). L'error de Moore rau, per tant, en el fet de no haver vist que 'saber' i 'dubtar' són, totes dues, possibilitats que van sempre aparellades: si només podem 'saber' les proposicions que, contextualment, són vertaderes-falses, tampoc no podem dubtar fora d'aquest àmbit (D.C. §10, §450)⁹. Ara bé, que d'una proposició no puguem dir que la sabem ni que no la sabem no s'ha de concloure que siga incerta: Wittgenstein hi reserva el concepte de "certesa".

---

⁶ KENNY, A., *Wittgenstein*, Penguin Books, Middiesex, 1971, p. 211.

⁷ Vid. MOORE. G. E., *Defensa del Sentido Común y otros ensayos*, Taurus, Madrid. 1972.

⁸ HANFLING, O., Introducció a la versió catalana de *De la Certesa*, p. 7.

⁹ Vid., p. e., AYER, A.J., "Wittgenstein on Certainty" en VESEY, G., (ed.) *Understanding Wittgenstein*, Cornell University Press, New York. 1976, p. 227.

I heus ací la manera com la paradoxa escèptica del *Tractatus* podria ser resolta ara. Per a Wittgenstein en l'època del *Tractatus* més enllà de les proposicions vertaderes-falses només podríem trobar-nos amb les buides tautologies o amb les insensateses filosòfiques, cap de les quals no ens oferien informació sobre la realitat. A hores d'ara, però, el que hi resta més enllà són proposicions "exemptes de dubte", proposicions contextualment certes, les quals possibiliten els nostres jocs amb la veritat i la falsedat (D.C. §94, §401). Aquestes proposicions no són producte de cap procés d'investigació (D.C. §136, §138), sinó que és allò que és pressuposat pels nostres jocs del llenguatge, però que no en forma part (D.C. §88, §210).

Fent ús de la distinció entre "mostrar" i "dir", podríem afirmar que són proposicions que no poden ser dites, amb pretensió de veritat, sinó que es "mostren" en la nostra conducta lingüística (D.C. §7, §141, §152, §501, §618), almenys mentre som situats al joc en què són "exemptes de dubte". Així, dubtar d'aquestes proposicions destruiria la nostra capacitat de fer judicis (D.C. §308, §341). Un dubte com aquest, però, no seria cap possibilitat epistèmica perquè, com diu el propi Wittgenstein, "el joc mateix del dubte pressuposa ja la certesa" (D.C. §115). "Dubtar", a l'igual que "creure" o "saber", és una pràctica lingüística que és escaient en certes circumstàncies, però inapropiada en d'altres (D.C. §472, §374). Si jo ara dubtés de la realitat dels meus interlocutors estaria usant el concepte del dubte d'una manera totalment distinta a com l'emprava quan dubtava si allò que veia a l'horitzó era de debò un arbre o no. En el cas present un tal dubte només podria tenir dues possibles conseqüències: o bé hauria de canviar ràpidament de joc de llenguatge, perquè llegir una ponència pressuposa i mostra que els meus interlocutors són reals; o bé, com faria un ponent escèptic, continuaria sense fer-ne cas, açò és, el dubte no suscitaria, com diu O. Hanfling, cap diferència en el joc, perquè la conducta

de l'escèptic és la mateixa i pressuposa, per tant, el mateix que la de l'home ordinari (D.C. §338, §339, §626, §627) ¹⁰.

IV. LES CRÍTQUES DE SEARLE I AYER

Les proposicions verdadero-falses poden convertir-se en "exemples de dubte" si el joc lingüístic ho permet (D.C. §321), i a l'inrevés, cosa que suposa, com hem dit adés, que la possibilitat de fer assercions i de realitzar pretensions de dubte i de saber estiga limitada pel status lògic contextual de les proposicions. Aquesta tesi, però, és allò que Searle i Ayer han criticat a Wittgenstein: per a aquests autors, no són les circumstàncies les que poden donar un sentit a l'ús de l'expressió "jo sé...". Llur crítica pot ser dividida en tres parts:

(i) Wittgenstein s'equivocaria en confondre "condicions de sentit" d'una proposició amb les "condicions d'asserció", la qual cosa el menaria a la fal·làcia de l'asserció. "Aquesta fal·làcia - escriu Searle- consisteix en el fet de confondre les condicions per la realització de l'acte de parla de l'asserció amb el significat de les paraules particulars que intervenen en certes assercions"¹¹. D'acord amb Searle, Wittgenstein estaria intentant dilucidar el concepte de saber només a partir de les condicions en què tindria sentit fer una asserció de la forma "Sé que tal i tal" i, com a conseqüència, la seua resposta no deixaria clar fins quin punt aquesta dilucidació és del concepte "fer assercions" o del concepte de "saber". És més, del fet que en certes ocasions resulte inapropiat fer una asserció no es derivaria que la qualificació d'asserció

---

¹⁰ HANFLING, O., *op. cit.*, p. 16.

¹¹ SEARLE, J., *op. cit.*, p. 146.

escaient o inadequada siga una anàlisi, ni tan sols una part, del concepte de saber, sinó que allò que dilucida és el concepte de fer assertions¹².

(ii) Que l'ús de l'expressió "jo sé..." siga en situacions estàndard (no-especials) un de superflu estrany o estrafolari no significa que siga una insensatesa o un ús injustificat. Pel contrari, si resulta estrany de dir és perquè és massa obvi perquè pague la pena denunciar-lo¹³.

(iii) La legitimitat d'aquests usos superflus del "jo sé..." ve donada, al capdavant, per la teoria de la mentida. Efectivament, la informació oferida pot convertir-se en una mentida, i mentir no sols significa dir quelcom fals, sinó dir quelcom que hom sap que és fals, açò és, la negació d'allò que hom sap que és vertader¹⁴.

Exposades les critiques, la qüestió és veure si són encertades. A tal objecte tractarem primer (i) i (ii), deixant per al final el problema de la teoria de la mentida. Doncs bé, en primer lloc cal dir que la caracterització de Searle no és un bon reflex de la posició de Wittgenstein, ja que aquesta consta de dues estratègies: d'una banda, ens ofereix el que es un criteri per l'ús legítim del concepte de saber, que hem anomenat "ús conversacional"; d'un altra, i com veurem tot seguit, una caracterització positiva d'aquest concepte com a pràctica lingüística o, si es vol, acte de parla que compromet a qui la fa a donar i tenir evidència adequada en favor de la proposició assertada. Dos: contràriament al que manté Searle, no és el cas que l'anàlisi de l'ús legítim d'un concepte siga quelcom que res tinga a veure amb la dilucidació del seu significat.

---

¹² SEARLE, J., *op. cit.*, p. 149.

¹³ SEARLE, J., *op. cit.*, p. 147; i AYER, A. J., *El Concepto de Persona*, Seix Barral, Barcelona 1966, p. 81-82, i "Wittgenstein on Certainty, en VESEY, G. (ed.), *op. cit.*, p. 231.

¹⁴ SEARLE, J., *op. cit.*, p. 150; i AYER, A.J., *op. cit.*, p. 82.

Ara bé, Searle i Ayer podrien adduir que el que hem anomenat ús conversacional del "jo sé..." no exhaureix totes les seues aplicacions, la qual cosa seria ben certa. Ací, però, cal recordar que la discussió de Wittgenstein és una discussió tècnica per tal d'alliberar-nos de dos sempiterns errors filosòfics: l'escepticisme, ja analitzat; i, com veurem tot seguit, la concepció mentalista del coneixement.

D'altra banda, Wittgenstein no prohibeix els usos no-conversacionals del "jo sé...", sinó que ens adverteix, mitjançant la tesi de la contextualitat del status i del sentit de les proposicions, que no els donem el mateix sentit que tenen quan els usem conversacionalment. Afirmar "p" o dir "jo sé que p", quan 'p' és contextualment una proposició "exempta de dubte", no és realitzar cap pretensió de dir quelcom susceptible de veritat o falsedat; pel contrari, pot ser un ús expressiu o una observació merament gramatical o lògica (D.C. §58, §371, §510, §511), però no és dir quelcom que posteriorment puga ser verificat. "Això és un arbre" pot significar, com hem vist, "Això és un arbre i no els esquifits arbres que tens al jardí", o pot significar que ja sóc capaç de participar, perquè he estat suficientment ensinistrat, en la pràctica lingüística de parlar i identificar arbres. I això sembla ser una extensió del tractament wittgenstenià dels enunciat sobre el dolor: dir "Tinc un dolor" és un ús expressiu, però no una asserció en no ser una pretensió d'afirmar quelcom amb veritat (I.F. §246, §247). És doncs per aquesta raó, que l'ús del "jo sé..." no és simplement superflu on 'p' és "exempta de dubte", sinó més aviat una insensatesa¹⁵. Només ens és possible parlar de "saber" allà on hi ha un verificar o un comprovar la veritat del que enuncien les proposicions. I quan això no és el cas, no hi ha aquestes possibilitats: l'únic que podríem fer és apel·lar a la nostra conducta o al nostre ensinistrament.

---

¹⁵ Vid., MALCOLM, N., *Thought and Knowledge*, Cornell University Press, London, 1977, p. 177.

I el mateix s'hauria de dir de la mera assertió de les proposicions "exemptes de dubte". Wittgenstein en certa ocasió es planteja el problema de si no serà el cas que aquestes proposicions siguin vertaderes, però supèrflues (D.C. §464, §465) com pretenen Searle i Ayer. La seua resposta, tanmateix, és clara i apel·la al que hem anomenat contextualitat del sentit i del status lògic de les proposicions: "Les paraules 'Sóc aquí' -hi escriu- només tenen sentit en uns certs contextos, però no quan les dic a algú assegut davant meu i que em veu clarament -i no pas perquè siguin supèrflues, sinó perquè el seu sentit no és 'determinat' en aquesta situació, ans li cal una determinació" (D.C. §348). L'error de Searle i Ayer sembla produït, doncs, pel fet que seria fàcil d'imaginar situacions en les quals sí que tindria sentit afirmar o dir "jo sé..." d'una proposició que en altres contextos és "exempta de dubte" (D.C. §23, §264, §349, §622), la qual cosa els menaria a acceptar la idea que l'ús del "jo sé..." i realitzar una assertió són sempre possibilitats lògicament correctes. I en això justament consistiria el que hem anomenat la fal·làcia de la fal·làcia de l'assertió.

V. CARÀCTERITZACIÓ POSITIVA DEL CONCEPTE DE SABER

Adés hem suggerit que Wittgenstein no hauria comès l'anomenada fal·làcia de l'assertió, ja que no redueix l'anàlisi del concepte de saber a la mera dilucidació d'un criteri pel seu ús legítim. Ens cal ara, però, demostrar-ho i veure què entenia per aquest concepte. Per copsar millor la seua posició serà convenient seguir les recomanacions que en aquest sentit fa T. Morawetz i evitar caure en la possible fal·làcia d'identificar "coneixement" amb "pretensió de coneixement"¹⁶, La diferencia entre aquests concepte ha estat tematitzada a bastament per A. D. Woozley i per A. R. White, l'anàlisi dels quals ens ofereix un escaient marc conceptual en

---

¹⁶ MORAWETZ. T., *Wittgenstein & Knowledge*, Harvester Press. Massachusets, 1977, p. 78.

què encabir la nostra discussió¹⁷. D'acord amb aquests autors cal que distingim entre dos tipus de qüestions: (i) la qüestió de si una pretensió de coneixement és vertadera o vàlida, problema que es decideix a partir de si el subjecte que la formula sap que la proposició és vertadera; i (ii) la qüestió de si el subjecte està justificat o no en la seua pretensió. El test per decidir aquesta qüestió inclou dues condicions: (a) que el subjecte estiga segur o cert de la seua pretensió; i (b) que pugui adduir bones raons o evidència adequada en favor de la veritat de la proposició que pretén conèixer.

Doncs bé, fets aquests aclariments allò que interessa, ara, és dilucidar el que Wittgenstein entenia per l'aparició del concepte de saber en expressions com "jo sé..." i "ell sap...", les quals correspondrien a la formulació com a vàlida. En aquest sentit cal dir que Wittgenstein s'enfronta tant a una interpretació mentalista com a la conductista. Vegem-ho. La idea d'acord amb la qual amb el mot 'saber' ens referim a un "estat de la ment" del parlant ha de ser abandonada perquè no hi ha cap experiència interna que pugui garantir la veritat de la proposició que hom pretén conèixer (D.C. §569, §584, §588). A més, Wittgenstein també s'oposa a la idea que 'saber' i 'creure' són dos distints estats de l'activitat de la ment, essent la llur diferència el distint grau de certesa epistèmica. La seua posició pot ser il·luminada amb les següents paraules de J. L. Austin: "Dir 'conec' no és dir 'he realitzat un acte de coneixement particularment notable, superior, en la mateixa escala a creure o a estar segur, ni tan sols a estar absolutament segur', perquè en aqueixa escala no hi ha res que siga superior a estar absolutament segur"¹⁸. Conceptes com 'estar segur' o 'creure' tenen una referència psicològica, tenen graus, però no pas el de 'saber'¹⁹. Més endavant tornarem sobre aquestes diferències.

---

¹⁷ WOOZLEY, A.D., "Conocer y no conocer", i White, A.R., "Pretender conocer" en GRIFFITHS, A. P. (ed.), *Conocimiento y creencia*, F.C.E., México, 1967, p. 128 i ss.

¹⁸ AUSTIN, J.L., *Philosophical Papers*, Oxford University Press 1970, p. 99.

¹⁹ MALCOLM, N., "Recuerdo de L. Wittgenstein", en FERRATER MORA, *op. cit.*, p. 89-90.

En les *Investigacions* Wittgenstein ens avisa que la gramàtica de la paraula 'saber' està estretament emparentada amb la de les paraules 'poder' i 'ser capaç' (I.F. §150), amb la qual cosa no es vol defensar una interpretació conductista. Pel contrari, la seua posició és molt més subtil, i una vegada més les opinions d'Austin poden il·luminar-nos-la. Austin compara el llenguatge epistemològic amb el jurídic: més en concret els usos en primera persona dels verbs "prometre" i "saber". Per a ell, el fet que algú emeta l'enunciat "jo promet que p" no representa cap descripció de la seua promesa, sinó que més aviat és precisament aquest enunciat allò que constitueix la promesa, açò és, que no és cap ús descriptiu, sinó 'realitzatiu'. Així, l'emissió de l'expressió "jo promet que...", sota circumstàncies adequades, representa per al subjecte que la formula l'obligació d'acomplir allò que ha promès, mentre que en els seus interlocutors crea el dret a exigir explicacions si allò promès no s'escau. Dit d'altra forma: dir "jo promet..." implica que m'he compromès amb els altres i que he arriscat la meua reputació. Doncs bé, segons Austin, quelcom semblant passa amb de l'expressió "jo sé...": quan dic 'sé' done a uns altres la meua paraula, lliure a uns altres la meua autoritat per dir que 'S és P', açò és, em compromet a demostrar la veritat de la proposició que dic conèixer²⁰. Al seu torn, Wittgenstein, en *De la Certesa*, hi manté un posició semblant: dir "jo sé p" -açò és, realitzar una pretensió de coneixement- obliga a demostrar-ho, a donar evidència o fonaments en favor de la veritat de "p" (D.C. §22, §14, §243, §250, §432, §483, §484, §487, §550, §564, §576, §580) i, per tant, representa també un donar la meua paraula als altres.

Aquesta mena de caracterització permet de distingir entre 'saber' i 'creure': dir "jo sé..." dóna el dret als meus interlocutors a preguntar "Com ho saps?", mentre que dir "jo crec..." o

---

²⁰ AUSTIN, J. L. *op. cit.*, p. 99.

"estic segur..." només a "Per què ho creus (o estàs segur)?". Aquestes preguntes diferents il·luminen com les pretensions de saber i creure funcionen de forma ben distinta: ens obliguen a coses diferents. Dir "jo sé..." m'obliga a demostrar que cert fet s'escau; dir "jo crec..." no. La diferència es veu més clarament si considerem el cas en què la proposició pretesament sabuda o creguda esdevé falsa. En el cas d'aquestes pretensions invàlides els nostres interlocutors actuaran de forma ben distinta, a saber, la pretensió de coneixement serà negada mentre que l'existència de la creença no, sinó que se'ns dirà, per exemple, que les nostres no eren bones raons per a creure. Dit d'una altra forma: se'ns dirà "tu no sabies" o "tu no saps" però no "tu no creies" o "tu no creus", sinó "la teua creença està (o estava) malament fonamentada" (D.C. §1 1, §1 2, §21, §42, §308). I és que la gramàtica del concepte de saber funciona de manera distinta a la de la resta dels conceptes que expressen actituds proposicionals, ja que serà l'únic cas on la falsedat de la proposició implicarà retirar la pretensió epistèmica.

Ara podem entendre millor l'observació de les *Investigacions* que adés comentàvem: realitzar una pretensió de saber no és trobar-se en cap estat, sinó realitzar un "acte de parla" pel qual ens atorguem l'autoritat de poder o ser capaços de demostrar la veritat d'una proposició. I això desmarca la posició de Wittgenstein del conductisme: com ha suggerit T. Morawetz, la relació entre una pretensió de saber i l'acció encaminada a demostrar que és vàlida no és causal, sinó lògica²¹. Realitzar una pretensió de saber no és l'exercici d'una facultat que tinga conseqüències observables; pel contrari, es tracta d'una pràctica lingüística en la qual hem estat ensinistrats i de la qual forma part donar fonaments. I això últim ens permet de resoldre una objecció que de vegades s'ha llançat contra la analogia entre "jo promet..." i "jo sé..."

---

²¹ MORAWETZ, T., *op. cit.*, p. 78.

I Scheffler, per exemple, s'ha queixat que mentre proferir "jo promet..." és realitzar una promesa, dir "jo sé..." no és allò en què consisteix el coneixement²². Doncs bé, la resposta de Wittgenstein seria dir que l'emissió del "jo sé..." consisteix a realitzar una pretensió de saber i que l'únic ús amb sentit del concepte de saber consisteix a fer pretensions de saber i, per tant, que no hi ha una cosa com el saber més enllà de fer-ne pretensions. La raó és senzilla: "jo sé..." només pot ser proferit on també pogués dir-se "jo no sé...", és a dir, en aquells contextos on el valor de veritat d'una proposició està en litigi. Ara bé, una pretensió de coneixement ha de ser validada a través de la verificació de la proposició, la qual verificació pot convertir la proposició, si n'és una d'experiència, en "exempta de dubte" i, per tant, l'expressió "jo sé..." en insensata. Considerem el cas de "jo sé que això és un arbre": la validació d'aquesta pretensió de saber ens duria a una situació en la qual "Això és un arbre" esdevé "exempta de dubte" perquè la verificació té un límit. Davant l'arbre jo no diria als meus interlocutors "Veieu com sé que...", sinó "Veieu com jo sabia que...", la qual cosa seria equivalent a dir "Veieu com la meua pretensió era vàlida". I els meus interlocutors no dirien "Tu saps que...", sinó "Tu sabies que...!", cosa equivalent a "La teua pretensió era vàlida".

Aquesta reducció de l'ús del concepte de saber a la realització de meres pretensions de saber té una conseqüència reconeguda pel propi Wittgenstein: que allò que ens és conegut no pot ser enumerat, no podem fer-ne un llistat (D.C. §6) perquè fer això representaria un ús il·legítim del "jo sé...". No obstant això, aquesta conclusió no ha de fer-nos pensar que la seua posició porte a un escepticisme. Pel contrari, una proposició vertadero-falsa que contextualment esdevé "exempta de dubte" pot incorporar-se com una "regla pel judici" en les nostres posteriors conductes lingüístiques i la seua certesa es mostrarà a través d'aquestes conductes (D.C. §7). Tornant al nostre exemple anterior, jo podré tombar-me sota l'arbre o

---

²² SCHEFFLER, I., *Las Condiciones del Conocimiento*, UNAM, México, 1973. p. 106.

començar un estudi botànic, i ambdues coses pressuposen i mostren la certesa de la proposició “Això és un arbre”, certesa necessària per poder continuar pensant i jutjant.

Doncs bé, arribats ací serà convenient que considerem dues observacions, una ben legítima, i l'altra força perillosa, que N. Malcolm sembla atribuir a Wittgenstein. Duna banda, aquest autor diu que la seguretat del subjecte envers la veritat de 'p' és una condició necessària però no suficient per tal de conèixer 'p'²³. Això és correcte perquè davant la falsedat de 'p' negaríem que algú conegués 'p', tot i que no negaríem l'existència de l'actitud de seguretat envers 'p': en aquest sentit “estar segur” funcionaria com que "creure", però no com “saber”. En segon lloc, Malcolm distingeix entre “saber” en sentit dèbil” -quan la proposició és vertader-falsa- i “saber en sentit fort” quan la proposició és “exempta de dubte”²⁴. I això és el que ja no s'ajusta a les explícites afirmacions de Wittgenstein, i a més pot ser filosòficament confudent en permetre la possibilitat de preguntar “Com ho saps?” i obligar a donar evidència en el cas del "saber en sentit fort".

VI. EL PROBLEMA DE L'EVIDÈNCIA ADEQUADA

Fins ara hem dit que una pretensió de coneixement era vàlida quan la proposició esdevenia vertadera. Això, però, no pot ser totalment correcte perquè ens obligaria a reconèixer com a pretensions vàlides fins i tot aquelles en les quals el subjecte ha endevinat o ha encertat la veritat de la proposició²⁵. Aquest és el problema clàssic de si és suficient dir que

---

²³ MALCOLM, N., “Conocimiento y creencia”, en GRIFFITHS, A.P., *op. cit.*, p. 111.

²⁴ MALCOLM, N., *op. cit.*, p. 114 i 55.

²⁵ Vid., GETTIER, E. L., “¿Es conocimiento de la creencia verdadera justificada?”, en GRIFFITHS, A. P. Griffiths.

el coneixement consisteix en la creença vertadera, o si és necessari quelcom més. Diversos autors s'han plantejat aquest problema: per exemple M. Chisholm ens parla d'evidència no-defectuosa; i A. J. Ayer, I. Scheffler i C. Cooper parlen, al seu torn, del dret a estar segurs²⁶. Ara bé, ¿quina fou la posició de Wittgenstein?

Wittgenstein no acceptaria que fos vàlid respondre la pregunta “¿Corn ho saps?” de qualsevol manera; pel contrari, l'evidència que està obligat a donar qui formula una pretensió de coneixement ha de ser del tipus que acceptarien els participants en la pràctica lingüística en què es formula l'esmentada pretensió. És més, el que podríem anomenar la racionalitat de l'evidència seria quelcom fixat pel mateix joc lingüístic (D.C. §3, §5, §23, §29, §82, §1 10). En conseqüència, una pretensió de coneixement recolzada sobre una evidència insuficient implicarà que jutgem que es tracta d'una pretensió injustificada, i això és justament el que diem a través d'enunciats com “Tu no saps que...” o “Ell no sap que...”, a saber, el reconeixement d'una pretensió com a injustificada, no comprometem-nos, però, amb la veritat de la proposició. I passem ja al problema de la mentida.

VII. LA TEORIA DE LA MENTIDA

Abans dèiem que la teoria de la mentida era un dels arguments -potser el decisiu- d'Ayer i Searle en contra de Wittgenstein, ja que mentir sembla pressuposar que el mentider té coneixement de la negació de la proposició que emet. Wittgenstein, per tant, hauria d'haver

---

op. cit., p. 221 i ss.

²⁶ AYER, A. J., *The Problem of Knowledge*, Penguin Books, Middlesex, 1976, p. 31; CHISHOLM, R. M., *Teoría del Conocimiento*, Tecnos. Madrid, 1982, p. 125 i ss; i COOPER C., "Wittgenstein's Theory of Knowledge", en VESEY, G. (ed.), *op. cit.*, p. 248 i ss.

modificat aquesta explicació de la mentida, almenys per al cas de les proposicions d'experiència, si volia mantenir la seua posició. En aquest direcció A. G. Suárez ha despatxat el problema amb un lacònic "els fets gramaticals han de prevaldre sobre les teories"²⁷; nosaltres, però, podem afegir quelcom més a partir de la conclusió que el concepte de "saber" només té un ús legítim per realitzar i reconèixer pretensions, però no pas per enumerar el que hom sap.

Considerem el següent exemple. Des del balcó i veient perfectament el cel dic "Plou", quan de debò fa un sol esplèndid. ¿Què passa aleshores? Evidentment he mentit, però no he dit una falsedat en comptes de dir allò que jo sé que és vertader. La proposició "fa un sol esplèndid" seria, en aquesta circumstància, "exempta de dubte" i, per tant, no seria tampoc un possible objecte de coneixement: com hem vist adés, només pot tenir un valor expressiu o ser una proposició gramatical. I el mateix cal dir de la meua proposició "Plou", la qual en aquestes circumstàncies té només valor expressiu, tot significant quelcom adreçat a modificar la conducta del meu interlocutor –per exemple "Plou" pot significar que no anirem al camp aquest diumenge. Mentir és, doncs, un acte intencional, i la intenció no consisteix exactament a fer passar el fals com a vertader, sinó a obtenir cert guany o avantatge sobre els altres. Mentir, si més no per al cas de les proposicions d'experiència i des de la perspectiva del mentider, no és parlar falsament sinó enganyar, i allò contrari a mentir no és parlar vertaderament, sinó amb sinceritat. Una altra cosa, és clar, seria l'anàlisi de la mentida que podríem fer des de la perspectiva de la tercera persona: com passa amb l'ús de la paraula 'dolor' que funciona de manera diferent en "Jo tinc dolor" i "Ell té dolor", no és el mateix l'anàlisi del 'mentir' que el descobrir que algú ha dit una mentida. Només en aquest darrer cas seria encertat dir que el diuen Searle i Ayer.

---

²⁷ SUÁREZ, A. G., *La lógica de la experiencia*, Tecnos, Madrid, 1976, p. 147.

BIBLIOGRAFIA

- WITTGENSTEIN, L., *Tractatus L-Ph.* Ed. Laia. Barcelona, 1981.
Id., *Investigacions filosòfiques.* Ed. Laia. Barcelona, 1983.
Id., *De la Certesa.* Edicions 62. Barcelona, 1983.